

Озимина: догляд після перезимівлі

Н. Рябчун,

канд. с.-г. наук, завлаб селекції

і фізіології озимої пшениці,

Інститут рослинництва ім. В. Я. Юр'єва НААН

Посіви озимих культур у лісостеповій зоні України на початку осені 2010 року розвивалися переважно в сприятливих умовах, хоча подекуди нестача опадів затримала появу сходів та активне утворення пагонів і вторинної кореневої системи з осені.

Холодна погода в жовтні призупинила розвиток озимих рослин, і хоча температура в листопаді була значно вищою за середні багаторічні значення, що сприяло подальшій вегетації рослин, площа листкової поверхні рослин сформувалась меншою, ніж зазвичай. Припинення осінньої вегетації відмічено лише в першій декаді грудня. Загартування рослин було не завершене. За даними лабораторії селекції і фізіології озимої пшениці ІР ім. В. Я. Юр'єва, у тканинах вузлів куціння озимої пшениці накопичилось 28-31% розчинних вуглеводів (на суху масу), що достатньо для задовільної перезимівлі в умовах м'якої зими. В суворіших умовах зимового періоду за такого рівня загартування можливе ушкодження рослин та часткова загибель посівів озимини, особливо менш зимостійких сортів та культур (озимий ячмінь, озима тверда пшениця, сорти-дворучки).

Після відновлення весняної вегетації (за переходу середньодобової плюсової температури понад 5°C) у полі наявність вторинних коренів весняного утворення свідчить про добру життєздатність посівів та високий потенціал продуктивності, а їхня відсутність - про ослаблений стан рослин та можливу зрідженість посівів упродовж весни.

За результатами обстежень слід визначити посіви, що підлягають ремонту або пересіву. Зволікати з пересіванням таких площ не варто, оскільки затримка з прийняттям рішення призводить до значних втрат урожайності.

На полях із життєздатними посівами ще до початку польових робіт потрібно скласти план заходів із догляду за рослинами. Залежно від стану поля, до таких заходів слід віднести: підживлення, захист рослин від збудників хвороб та шкідників, обробка гербіцидами, за необхідності - захист від гризунів.

Надзвичайно важливим заходом весняного та літнього догляду за посівами озимих культур є підживлення азотними добривами. Проведення агрохімічного аналізу ґрунту дає можливість якомога точніше розрахувати дози внесення добрив. Однак навесні кореневмісний шар ґрунту на полях озимих культур зазвичай збіднений на поживні речовини, особливо на азотовмісні сполуки, які легко вимиваються в глибші ґрунтові шари. Через це для забезпечення активного старту рослин навесні раннє підживлення рекомендовано проводити на більшості полів.

Перше підживлення озимини, так зване регенераційне, проводять по мерзлоталому ґрунту за переходу температури понад 0°C, коли верхній ґрунтовий шар перезволожений. За таких умов добрива швидко розчиняються та поглинаються ґрунтовим вбирним комплексом. Особливо важливим це підживлення є для слаборозвинутих посівів, оскільки забезпечує азотом кореневу систему, що міститься в збідненому поверхневому шарі ґрунту, в найранніший період відновлення життєдіяльності. За підживлення по мерзлоталому ґрунту застосовують найчастіше аміачну селітру.

У фази весняного куціння та початку виходу в трубку (IV-V етапи органогенезу) проводять друге підживлення, спрямоване на формування високої продуктивності рослин. Унесення добрив у цей період сприяє кращому розвитку колоса, підвищенню продуктивної куцистості рослин. На слаборозвинутих посівах добрива краще вносити сівалками врозкид або за допомогою авіації, а на добре розкущених - сівалками вздовж

рядків. За такого способу внесення добрива потрапляють у зволожений ґрунт, максимально наближено до кореневої системи, крім того, водночас відбуваються аерація та розпушування ґрунту, поліпшується фітосанітарний стан посіву.

Норма внесення добрив під час другого підживлення визначається як запасами поживних речовин у ґрунті, так і гідротермічною характеристикою весняних місяців та особливостями сортотипу. За ранньої вологої весни на посівах сортів напівінтенсивного типу (Подольнка, Досконала, Харківська 105 і подібних) доза добрив не має перевищувати 30 кг/га за діючою речовиною, оскільки підвищені дози азоту можуть викликати вилягання рослин. На посівах сортів інтенсивного типу доза азоту може бути збільшена вдвічі.

Третє підживлення проводять позакоренево, і припадає воно на VII-X етапи органогенезу, тобто в період від виходу прапорцевого листка до фази молочного стану зернівки. Найбільший вплив це підживлення має на якість зерна і найкраще реалізується на посівах сильних сортів пшениці, таких як Смуглянка, Василина, Астет, Альянс, Розкішна, Антонівка, Скарбниця та ін. Однак, позитивно впливаючи на виповненість зерна, підвищення маси 1000 зернин, поліпшення натури зерна, позакореневе підживлення опосередковано, певною мірою, сприяє й підвищенню врожайності. В цей самий період на посівах озимих культур проводять заходи захисту від бур'янів, хвороб та шкідників. Застосування добрив поєднується з внесенням засобів захисту рослин у баковій суміші, що значно підвищує економічну ефективність агрозаходу. Найчастіше для позакореневого підживлення використовують розчин карбаміду (сечовини), а також різні марки комплексних добрив, які у вигляді хелатних сполук містять у собі як макро-, так і мікроелементи. Ефективним є додавання в бакові суміші комплексних добрив із стимуляторами, наприклад препарат **ВИМШЕЛ®**. Вони пом'якшують дію пестицидів на сільськогосподарські рослини, сприяють кращій їхній посухостійкості та формуванню високої продуктивності.

Серед заходів захисту рослин останні кілька років надзвичайно важливим є боротьба з внутрішньостебловими шкідниками, злаковими мухами і, особливо, з клопом шкідливою черепашкою. Його кількість у зоні Лісостепу з кожним роком зростає, а шкодочинність не обмежується лише зниженням якості зерна. Значної шкоди в 2010 році завдав дорослий клоп (імаго), який у кінці квітня - на початку травня під час масової міграції з місць зимівлі заселяв озимі посіви з такою щільністю, що на незахищених полях відмічались пошкоджені пагони практично на всіх рослинах. Значне розповсюдження цих шкідників очікується і в 2011 році. За таких умов надзвичайно важливо вжити профілактичних заходів (обробити посіви перед масовим вильотом клопів системними інсектицидами), а також постійно вести спостереження за їхньою чисельністю на полях, щоб своєчасно обробити крайові смуги, а за необхідності - і всю площу поля.